

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-34>

УДК 338.48-32:[338.48-6:39]

РОЛЬ ЕКСКУРСІЙ ЯК ЗАСОБУ ЗАСВОЄННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ В ЕТНІЧНОМУ ТУРИЗМІ

THE ROLE OF EXCURSIONS AS A MEANS OF ASSOCIATION OF SOCIO-CULTURAL SPACE IN ETHNIC TOURISM

Сидорук Анна Вікторівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
Запорізький національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8466-6912>

Омельяненко Галина Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доцент,
Запорізький національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0490-4133>

Sydoruk Anna, Omelianenko Halyna
Zaporizhzhya National University

Стаття присвячена аналізу впливу туристичної галузі на розвиток економіки нашої країни, зокрема Запорізького регіону. Схарактеризовано поняття «екскурсія» як особливе явище у соціокультурному просторі, що збагачує інтелект людини у процесі отримання нових знань. Визначено взаємозв'язок екскурсійної діяльності з туризмом. Зазначено, що екскурсійна діяльність належить до сфери послуг, яка не тільки надає знання, а й допомагає підтримувати національну економіку за рахунок використання етнотуристичних ресурсів, які сформувались і виникли в центрах зародження, розвитку та поширення етнографічних груп, у формуванні нових туристичних продуктів. Розглянуто дослідження наукових діячів, присвячених екскурсійній діяльності та теоретико-методологічним аспектам розвитку етнічного туризму в соціокультурному просторі. Схарактеризовано можливості використання екскурсій як засобу засвоєння соціокультурного простору в етнічному туризмі на прикладі Запорізької області.

Ключові слова: екскурсія, екскурсійна діяльність, туризм, етнотуристичні ресурси, соціокультурний простір.

The article is devoted to the analysis of the impact of the tourism industry on the economic development of our country, in particular the Zaporozhzhia region. The concept of «excursion» is characterized as a special phenomenon in the socio-cultural space that enriches the human intellect in the process of acquiring new knowledge. The interrelation of excursion activity with tourism is defined, which allows to state that excursion is a means of realization of tourist services and development of tourist branch. It is noted that excursion activities belong to the service sector, which not only provides knowledge but also helps to support the national economy through the use of ethno-tourist resources, formed and emerged in the centers of origin, development and dissemination of ethnographic groups in the formation of new tourism products. That is why the development of new tourist products, which include excursions, taking into account ethnographic maps of regions, should be considered a promising area of tourism development in Ukraine. The research of researchers devoted to excursion activities and theoretical and methodological aspects of the development of ethnic tourism in the socio-cultural space is considered. The aim of the article is to analyze the use of excursions as a means of mastering the socio-cultural space in ethnic tourism. Ethnic tourism is one of the components of dynamically developing tourism in modern times. Opportunities for the development of ethnic tourism contribute to the socio-economic, socio-cultural development of regions, strengthening civic identity, interethnic relations, promotes ethno-cultural development of peoples. Ethnic tourism, as a factor of sustainable socio-cultural development of the region, has significant opportunities. The Zaporozhzhia region is an excellent example of the use of excursions as a means of mastering the socio-cultural space in ethnic tourism. The region offers its guests a large number of excursion routes to get acquainted with the history, culture and traditions of the Zaporozhzhia region: excursions on the island of Khortytsia, on national reserves, visiting festivals, holidays and ethno estates, etc.

Keywords: excursion, excursion activity, tourism, ethno-tourist resources, socio-cultural space.

Постановка проблеми. Експерсія є особливим явищем у соціокультурному просторі, що збагачує інтелект людини у процесі отримання нових знань, а також є способом проведення дозвілля і комунікації учасників експерсійного процесу. Експерсійна діяльність належить до сфери послуг, яка не тільки надає знання, а й допомагає підтримувати національну економіку за рахунок розвитку етнічного туризму, так як серед населення зростає попит на пізнання не лише окремих культурно-історичних пам'яток, а й етнотуристичних ресурсів, які сформувались і виникли в центрах зародження, розвитку та поширення етнографічних груп. Саме тому розробка нових туристичних продуктів, складовою яких є експерсії, з урахуванням етнографічних карт регіонів, слід вважати перспективним напрямом розвитку туризму в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує велика кількість наукових робіт, присвячених експерсійній діяльності, зокрема праці В. Вишневського, А. Дзеконова, О. Короля, С. Нездойминова, М. Подколодної тощо. Щодо теоретико-методологічних аспектів розвитку етнічного туризму в соціокультурному просторі, то, у продовж останніх років, його активно такі вітчизняні та зарубіжні історики, політологи, культурологи, туризмознавці, соціологи, як: І. Бочан, І. Кулаковська, О. Кузьмук, Л. Божко та інші науковці. Попри ці наукові дослідження питання використання експерсій як засобу засвоєння соціокультурного простору в етнічному туризмі все ще залишається відкритим.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблеми розвитку етнотуризму вже кілька десятиліть перебувають у центрі уваги науковців. Водночас деякі організаційно-управлінські аспекти державного регулювання етнотуризму потребують подальшого осмислення в науковій літературі. Йдеться про особливості просування національного етнотуристичного продукту на внутрішній і світовий ринки, способи залучення інвестицій у туристичну галузь, можливість підтримки органами місцевого управління розвитку етнотуризму в регіонах України тощо [4].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз використання експерсій як засобу засвоєння соціокультурного простору в етнічному туризмі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливо, що експерсія доволі тісно пов'язана з туризмом і саме тому цей термін неодноразово зустрічається в Законі України

«Про туризм»: «суб'єктами, що здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність (далі – суб'єкти туристичної діяльності), є: ...суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з експерсійних послуг...; ...гиди-перекладачі, експерсоводи, провідники та інші фахівці туристичного супроводу – фізичні особи, які проводять діяльність, пов'язану з туристичним супроводом...» [3]. Саме це дає нам змогу стверджувати, що експерсія є засобом реалізації туристичних послуг і розвитку туристичної галузі.

Етнічний туризм є однією зі складових туризму, що динамічно розвивається в сучасному часі. Він пробуджує інтерес до культури, традицій, сприяє відродженню і збереженню культурної спадщини. Можливості розвитку етнічного туризму сприяють соціально-економічному, соціокультурному розвитку регіонів, зміцненню громадянської ідентичності, міжнародних відносин, сприяє етнокультурному розвитку народів. Туризм розширює межі пізнання, зміцнює усвідомлення відповідальності за збереження етнокультурних ресурсів регіону та країни загалом. Етнічний туризм, як фактор стійкого соціокультурного розвитку регіону, має значні можливості [2].

Як показує практика, особливим і найважливішим в організації етнічного туризму є ознайомлення його учасників з культурою, традиціями різних народів світу. Іноді етнічний туризм можуть також називати етнографічним, оскільки етнографія («народознавство») – це наука, що вивчає культурні та побутові особливості різних етносів, а в даному випадку турист безпосередньо знайомиться з цими особливостями і, певною мірою, вивчає їх. Етнічний туризм виник як засіб, який використовується в багатьох країнах для підтримки економічного і культурного розвитку регіонів, а також надає допомогу у збереженні культурної спадщини.

Вперше термін «етнічний туризм» було використано у 1977 р. В. Смітом, який визначив етнічний туризм як подорожі для вивчення культури і життя рідкісних чи екзотичних народностей. На прикладі тематичних досліджень індіанців о. Сан-Блас Панами і торайя – плем'я, що живе на півдні о. Сулавесі (Індонезія), науковець виділив такі елементи етнотуризму як знайомство з умовами побуту та змістом культових церемоній [5].

У свою чергу, І. Бочан розглядає етнічний туризм як важливу складову людських цінностей, як специфічний вид людської діяльності, мотивацією якої є пізнання краєзнавчих

і країнознавчих ресурсів, ознайомлення з цінностями етнографічних груп у місцях їх компактного проживання на території України. За поглядом науковця, мета етнотуризму полягає у відвіданні етнотуристичних регіонів нашої країни для ознайомлення з культурою, побутом, традиціями, діалектами, кухнею, образотворчим мистецтвом місцевих жителів [1].

Існує велика кількість визначень поняття «етнічний туризм», але всі вони сходяться на ознайомленні та вивченні особливостей, культури, традицій різних етнічних груп.

Вплив на економіку країни такого виду туризму є безперечним, оскільки його організація надає змогу залучати місцеве населення до сучасного бізнесу через сервісну діяльність, виробництво, збут сувенірів тощо. І, що важливо, цей процес відбувається без відриву населення від своїх господарських і культурних традицій, що забезпечує їх збереження та вдосконалення з отриманням додаткових доходів водночас.

Метою розвитку етнотуризму в Україні є створення нових туристичних продуктів, конкурентноспроможних на внутрішньому і світовому ринку туристичних послуг, здатного максимально задовольнити найвибагливіші смаки туристів. Основними засадами формування конкурентних переваг туристичних підприємств є ефективна державна і муніципальна політика, яка б забезпечила раціональне використання та збереження туристичних ресурсів, створення ефективної системи туристичної діяльності для забезпечення потреб туризму та становлення туризму як високорентабельної галузі економіки.

Етнокультурна спадщина є невичерпним ресурсом для розвитку туризму, і значення цього ресурсу зростає, набуваючи самостійної цінності. Мотивацією до вибору етнотуризму стає унікальність, неповторність культури того чи іншого етносу. До того ж, не слід забувати, що в більшості країн етновідпочинок набуває національного значення за рахунок збереження етнографічної самобутності [4]:

– через етнотуризм мешканці урбанізованих територій з масовою культурою мають можливість пізнавати справжні традиції регіону;

– етнотуризм дає поштовх для відродження і розвитку традиційної культури (народної архітектури, мистецтва, промислів).

Все вище зазначене надає змогу стверджувати, що для стимулювання економіки країни в її регіонах мають розроблятися туристичні продукти із залученням місцевого населення шляхом розвитку етнічного туризму як виду

економічної діяльності саме корінних народів на територіях їх традиційного природокористування.

Чудовим прикладом використання екскурсій як засобу засвоєння соціокультурного простору в етнічному туризмі є Запорізька область.

Регіон пропонує своїм гостям велику кількість екскурсійних маршрутів для ознайомлення з історією, культурою і традиціями Запорізького краю. Розглянемо деякі з них:

1. Відвідування історико-культурного комплексу «Запорізька Січ» – місця витоку козацтва на території України, столицю козацької вольності, де можна побачити козацьку фортецю з її фортифікаційними спорудами, а також ознайомитися з традиціями, озброєнням, господарством і побутом Січових козаків.

2. Екскурсія «Тарасова тропа», яка присвячена перебуванню молодого поета Т. Г. Шевченка на о. Хортиці, супроводжується уривками з творів великого Кобзаря, де згадується Хортиця і Великий Луг Запорізький.

3. Екскурсія до Музею під відкритим небом «Скіфський стан», який розташований на найвищій точці о. Хортиця та славиться своїми 11 курганами зі статуями часів бронзи, оточеними дубовим лісом.

4. Меморіально-туристичний комплекс «Протовче» – давнє слов'янське поселення, яке знаходиться на о. Хортиця, зачарує кожного своєю історією.

5. Екскурсія тунелями Партизанської балки, яка виведе на найвищу точку м. Запоріжжя – курган Любові та ознайомить про уклад менонітів, що населяли цю територію.

6. Маршрути Сакральна Хортиця, що поєднують декілька екскурсій, які розкриють містичні історії острова.

7. Екскурсія до Урочища Сагайдачного, під час якої є можливість відвідати селище грабарів і побачити залишки перших домівок, в яких жили перші робітники Дніпрогесу, побачити відтворене стародавнє святилище і музей каменю, дізнатися легенди про козака Сагайдака, а також пізнати чому Дурна скеля отримала свою назву.

8. Екскурсія до Запорізького обласного краєзнавчого музею розповість відвідувачам про історію міста та області.

9. Екскурсії до Національного історико-археологічного заповідника «Кам'яна Могила» (Мелітопольський район) – унікальної пам'ятки стародавньої історії та культури, де було знайдено унікальні зразки первісного мистецтва віком до 14 млн. років.

10. Експурсія до Історико-архітектурного музею-заповідника «Садиба Попова» (Василівський район) ознайомить із замковою архітектурою пізнього класицизму в регіоні.

11. Експурсія до Садиби «Дивосвіт», яка є частиною культурно-туристичного комплексу «Етносело», продемонструє культури різних народів від ямно-стожних (землянка) до кочових (юрта), що ознайомить відвідувачів з історією заселення Запорізького регіону.

Окрім визначених експурсій, у Запорізькій області щорічно проводяться різноманітні свята, фестивалі, ярмарки, вистави тощо, які допомагають розкривати етнічні особливості області, тим самим роблять регіон привабливим і конкурентоспроможним на ринку туристичних послуг.

Висновки. Отже, етнічний туризм є одним з основних засобів пізнання власної країни, формуванню гордості за її культурні надбання, метою якого є відвідання будь-якого етнотуристичного регіону нашої держави для ознайомлення з культурою, традиціями, побутом, діалектами, кухнею, образотворчим мистецтвом місцевих жителів. Розвиток етнічного туризму в Україні стає новим і провідним напрямом діяльності. Так як найважливішою функцією експурсії є передача нових знань, тому може прийти до висновку, що вона є засобом засвоєння соціокультурного простору в етнічному туризмі.

Перспективи подальшим досліджень полягають у вивченні нових можливостей за для формування експурсійних маршрутів етнічного напрямку в Запорізькому регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бочан І. Вступне слово про етнотуризм. *Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи* : Зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 2-3 березня 2011 р.). Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Львівський інститут економіки і туризму. Львів, 2011. С. 1.
2. Власова Т. Етнічний туризм як фактор соціокультурного розвитку регіону. *Туризм як чинник Євроінтеграції України: економічні, політичні, гуманістичні та соціально-культурні аспекти*. 2015. С. 38–39.
3. Закон України «Про туризм». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Шикеринець В. Етнотуризм як підвид й один з основних перспективних напрямів розвитку соціокультурної діяльності на Прикарпатті. *Сучасні тенденції розвитку туризму*. 2014. С. 38–42.
5. Yang Li. Planning for Ethnic Tourism: Case Studies from Xishuangbanna, Yunnan, China. Waterloo, Ontario, 2007. P. 1–2. URL: http://libdspace.uwaterloo.ca/bitstream/10012/3123/1/Thesis_Li.pdf

REFERENCES:

1. Bochan I. (2011) Vstupne slovo pro etnoturyzm [Introductory word on ethnotourism]. *Rozvytok etnoturyzmu: problemy ta perspektyvy: Zb. mater. Vseukr. nauk.-prakt. konf. molodykh vchenykh – Development of ethnotourism: problems and prospects: Coll. mater. All-Ukrainian scientific-practical conf. young scientists*. Ministerstvo osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy, Lvivskiy instytut ekonomiky i turyzmu. Lviv, p. 1. (in Ukrainian)
2. Vlasova T. (2015) Etnichnyi turyzmi yak faktor sotsiokulturnoho rozvytku rehionu [Ethnic tourism as a factor in the socio-cultural development of the region]. *Turyzm yak chynnyk Yevrointehratsii Ukrainy: ekonomichni, politychni, humanistychni ta sotsialno-kulturni aspekty – Tourism as a factor of Ukraine's European integration: economic, political, humanistic and socio-cultural aspects*, pp. 38–39. (in Ukrainian)
3. Zakon Ukrayiny «Pro turyzm» [Law of Ukraine «On Tourism»]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Shykerynets V. (2014) Etnoturyzm yak pidvyd y odyz z osnovnykh perspektyvnykh napriamiv rozvytku sotsiokulturnoi diialnosti na Prykarpatti [Ethnotourism as a subspecies and one of the main promising areas of socio-cultural activities in the Carpathians]. *Suchasni tendentsii rozvytku turyzmu – Current trends in tourism development*, pp. 38–42. (in Ukrainian)
5. Yang Li. (2007) Planning for Ethnic Tourism: Case Studies from Xishuangbanna, Yunnan, China. Waterloo, Ontario, pp. 1–2. Available at: http://libdspace.uwaterloo.ca/bitstream/10012/3123/1/Thesis_Li.pdf